YOSHLARDAGI MEDIASAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA TARIXIY TAFAKKURNING AHAMIYATI

A.B.Qambarov
Namangan davlat pedagogika instituti katta o‘qituvchisi, PhD

Zamonaviy ta’lim muhitida yoshlar media savodxonlik va axborot madaniyatini shakllantirish to‘g‘risida fikr yuritilganda ko‘rishimiz mumkinki, tarixiy tafakkur va merosning ahamiyati juda ahamiyatlidir. Tarixiy tafakkur xalq ma’naviyatining asosini tashkil qiladi. O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan so‘ng haqqoniy tariximizni bilishimiz va uni har tamonlama ob’ektiv baho berish hozirgi kundagi dolzarb masala hisoblanadi. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlarda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, davlatimiz qo‘lga kiritayotgan olamshumul yutuqlarni jahon media makonida keng targ‘ib qilish hamda inson ma’naviyatini har tomonlama yuksaltirishga xizmat qiladigan juda ko‘plab ma’lumotlar yoritib borilmoqda. Jahonda hozirgi kunda tezlikda rivojlanib borayotgan globallashuv jarayonida ijtimoiy integratsiyaning bugungi bosqichida tariximizni anglash va ularga xolisona baho berish har doim dolzarb muammo bo‘lib qolgan. Bugungi kunda ijtimoiy inqiroz sharoitida falsafiy hamjamiyat jamoat ongini tarixlashtirishning turli jihatlari (axloqiy, psixologik, siyosiy) bilan ayniqsa qiziqmoqda. Bulardan tashqari, hozirgi jahon globallashuv davri milliy tarixiy ongga jiddiy ta’sir ko‘rsatmoqda[2].

[1] Мандела Н. О свободе. https://www.un.org/ru/events/mandeladay/legacy.shtml
[2] Тарихий онг – маънавият таянчи. Қ. Махкамов, масъул муҳаррир А. Умаров. – Тошкент: “Наврўз” нашриёти,

Tarixning ma’naviy-axloqiy mazmunini tarixiy tafakkur tushunchasidan tashqarida tushunish mumkin emas. O‘tmish va eng avvalo, tarixiy taraqqiyot jarayonida avlodlar o‘rtasida shakllanadigan davomiylik munosabatlari tarixiy tafakkurning aks etish sohasidir. “Ijtimoiy o‘tmish hodisasi, murakkab tuzilishga ega bo‘lib, turli qatlamlar, darajalar, bo‘limlarni o‘z ichiga oladi, ular xronologik doirasi (uzoq o‘tmishning ozmi-ko‘pmi), darajasi jihatidan juda xilma-xildir. Tarixiy tafakkurni shakllantirish va ularni yoshlar ongiga singdirishning bir necha jihatlar asosida ko‘rishimiz mumkin. Yoshlar uchun mediadan foydalanish yaqqol ijtimoiy ma’noga ega. Ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlar ayni damda o‘zidan olisda bo‘lgan yaqinlari bilan muloqotda bo‘ladi, yangi do‘stlar orttiradi. Internetda odam o‘zini turli ijtimoiy rollarda sinab ko‘rishi mumkin. Uyatchan va kamgap inson tarmoqda sergap bo‘lishi mumkin; o‘zlashtirish darajasi past o‘quvchi onlayn o‘yinlarda o‘zini aqlli strateg va xarbiy qo‘mondon sifatida namoyon qilishi mumkin.

Butun yer yuzida va mamlakatimizda ro‘y berayotgan o‘zgarishlar, bugungi kunning siyosiy ahamiyati va kundalik turmush ehtiyojlari jamoatchilikni tarixga bo‘lgan qiziqishni susaytirmadi yoki aksincha yanada o‘tmishni keskinroq fikr-idrok etishni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘ydi. Hozirgi o‘zgarishlar davrida o‘tmishni yuzaki o‘rganib bo‘lmaydi. “Bir haqiqatni barchamiz chuqur anglab olishimiz zarur: milliy tarixni milliy ruh bilan yaratish kerak. Aks holda, uning tarbiyaviy ta’siri bo‘lmaydi. Biz yoshlarimizni tarixdan saboq olish, xulosa chiqarishga o‘rgatishimiz, ularni tarix ilmi, tarixiy tafakkur bilan qurollantirishimiz zarur”[1]. Har bir tarixiy davr, jamiyat o‘ziga xos taraqqiyot darajasiga mos jarayonga ega bo‘ladi. Buni biz tarixiy taraqqiyot jarayonida bevosita tafakkurda yuz bergan o‘zgarishlar misolida anglaymiz. Binobarin, har bir davrning tarixiy tafakkuri zamonga bog‘liq holda turlicha shakl va ma’no kasb etadi. Tarixiy jarayonni eng avvalo, alohida shaxs va jamiyat taqdiri sifatida tasavvur qilish lozim.

Mustaqillik sharofati bilan tarixiy xatolarni tuzatish, voqelikka ob’ektiv qarash vaqti keldi. Ammo, mustaqillikka erishganimizdan so‘ng, xalqimiz ayniqsa yoshlarimiz ongida “g‘oyaviy bo‘shliq” paydo bo‘lishi jamiyatimizdagi odamlarning har xil qo‘poruvchilik, buzg‘unchilik o‘ziga maqsad qilib olgan guruhlarga kirib ketish holatlari paydo bo‘la boshladi. Bunday holatlar mustaqilligimizni mustahkamlash uchun, vatanimizni rivojlanishiga to‘sqinlik qiladigan jiddiy to‘siq bo‘la boshladi. Shu bois yoshlarimizni chuqur bilimga ega bo‘lishi, ongi, fikri, tafakkurini ayniqsa, tarixiy tafakkuri va dunyoqarashini o‘stirish muhim vazifamiz ekanligi hammamizga ayon. Yoshlarda tarixiy tafakkurni shakllantirish hozirgi kundagi dolzarb masala hisoblanadi. Xususan, an’analarni saqlab qolish, ularni kelajak avlodga yetkazish yo‘llari va avlodlar davomiyligini ta’minlash, tarixiy tafakkurni shakllantirishning fundamental asoslarini ishlab chiqish, tarixiy xotirani tiklash masalalari ilmiy muassasalarning asosiy tadqiqot yo‘nalishiga aylanmoqda. Bundan tashqari, umuman olganda, inson o‘z ijodining natijasini, oqibatlarini shubhasiz qabul qila olmaydi.

Yoshlar tarixiy xotira tuyg‘usi bilan barhayotdir. Shuning uchun ham aholining, ayniqsa, yoshlarning tarixiy tafakkurini shakllantirish va yuksaltirish, xalqimiz tarixiy xotirasini tiklash masalasi ob’ektiv zaruriyat bo‘lib qolmoqda. Ma’lumki, tarixiy tafakkur bir vaqtning o‘zida ham falsafiy, ham tarixiy kategoriya hisoblanadi va chuqur nazariy va metodologik yondashuvni taqozo etadi. Bugungi kunda ro‘y berayotgan voqea-hodisalarni tushunish, ularga baho berish uchun inson tarixni bilishi, anglashi lozimki, bu unga borliqni to‘g‘ri anglash va uni o‘zgartirish uchun ajdodlar yaratgan tajribaga, o‘tmish poydevoriga tayanish imkonini beradi. Tarixiy tafakkurning mantiqiy vazifasi esa konseptual asosni o‘rganish, tuzilishiga ta’sir ko‘rsatishidir.

Zamonaviy dunyoda shaxs o‘zining tarixiy voqealarga bog‘liq ekanligini, o‘z mamlakatida, butun dunyoda ro‘y berayotgan voqealarga bevosita daxldorligini bugun har qachongidan ham kuchliroq his etmoqda, desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Tarixning qadriyat sifatidagi belgisi namoyon bo‘ladi. Natijada tarixiy tafakkurning ajralmas qismi bo‘lmish tarixiy xotira shakllanadiki, uningsiz inson ruhiy-ma’naviy dunyosini yoxud amaliy faoliyatini tasavvur etish mumkin emas. Oddiy va nazariy darajalar tarixiy tafakkur turlariga singib ketgan. Kundalik daraja tarixiy tafakkur tizimida fikrlash tarzi sifatida sog‘lom fikrning alohida rolini e’tirof etish bilan bog‘liq. Dostonlar, ertaklar, afsonalar, xalq og‘zaki ijodi nafaqat real tarixiy voqealarni aks ettiradi, balki shaxsning tarixiy

2017. – Б. 5.

[1] Шавкат Мирзиёев. Янги ўзбекистон стратегияси.-Т.:“O‘zbekiston” нашриёти, 2021. -Б.288.

qarashlarini ham faol shakllantiradi. Aksariyat yoshlar o‘zlarining qimmatli vaqtlarini behuda sarflab, ijtimoiy tarmoqlardan kun bo‘yi foydalanishadi.

Tarixiy tafakkur o‘zining barcha ko‘rinishlarida jamiyatning haqiqiy ma’naviy-siyosiy holatini to‘liq aks ettiradi. Tarixiy tafakkurning eng muhim xususiyati unda turli axloqiy-axloqiy me’yorlar, munosabat va g‘oyalarning mavjudligi va o‘zaro bog‘liqligi darajasidir. Yoshlarning tarixiy tafakkurini shakllanishining o‘ziga xosliklarini aniqlab, o‘zbek yoshlarining muammosi sifatida uning bir qator muhim daqiqalarida bahsli bo‘lib qolmoqda. Muammoni ilmiy tadqiq etish maqolada ko‘rsatilgan tarixiy tafakkurning tomonlarini ularning birligi va o‘zaro bog‘liqligida ko‘rib chiqishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Шавкат Мирзиёев. Янги ўзбекистон стратегияси.-Тошкент: “O‘zbekiston” нашриёти, 2021. 464 бет.

2.Шагинян М.С. Человек и Время: История человеческого становления / Редкол.: Верченко Ю., Жуков И., Кузнецов Ф. и др. - М.: Худож. лит., 1986. - 120 с.

3. Французова Н.П. История и историческое сознание в экзистенциализме Карла Ясперса // Социальные теории и современность. - М., 1993. Вып. 9. - С. 50-64.

4.Тарихий онг – маънавият таянчи. Қ. Махкамов, масъул муҳаррир А. Умаров. – Тошкент: “Наврўз” нашриёти, 2017. - 61б.

5. Медиа ва ахборот саводхонлигини шакллантиришнинг педагогик жихатлари. Ўқув-амалий қўлланма. - Т.: Extremum-press, 2017.-35 б.